Maastricht in Beeld

De Kruisherenkerk

51.2

november 2023

De Kruisherenkerk

Het Kruisherenklooster en de Kruisherenkerk zijn nu in gebruik als hotel: het Kruisherenhotel. Maar het gebouw stamt uit de 15de, begin 16de eeuw. Het is een vrijwel volledig bewaard gebleven klooster in gotische stijl rondom een pandhof en met een kloosterkerk.

Kruisheren waren kanunniken van de Orde van het Heilig Kruis, de *Ordo Sanctae Crucis*, een orde die ontstaan is na de kruistochten in de 12de en 13de eeuw.

In 1796, het begin van de Franse tijd, werden in Maastricht veel kloosters en kerken opgeheven en gesloten. Ook dit klooster. Het kreeg een garnizoensfunctie en werd munitiemagazijn, kazerne, kledingmagazijn, bakkerij en woningen. Vanaf 1897 werd het complex een Rijksproefstation voor de landbouw, toen werd ook begonnen met de restauraties. Tijdens en kort na de oorlog was het gebouw in militair gebruik.

Het complex is tot 1980 gebruikt als Rijkslandbouwproefstation. Toen werd de Gemeente Maastricht eigenaar.
In 2000 werd het complex verkocht aan Camille Oostwegel die er het huidige vijfsterrenhotel van maakte.

Adres: Kruisherengang 21
Wikipedia: wikipedia.org/wiki/Kruisherenklooster_(Maastricht) en wikipedia.org/wiki/Kruisherenkerk_(Maastricht)

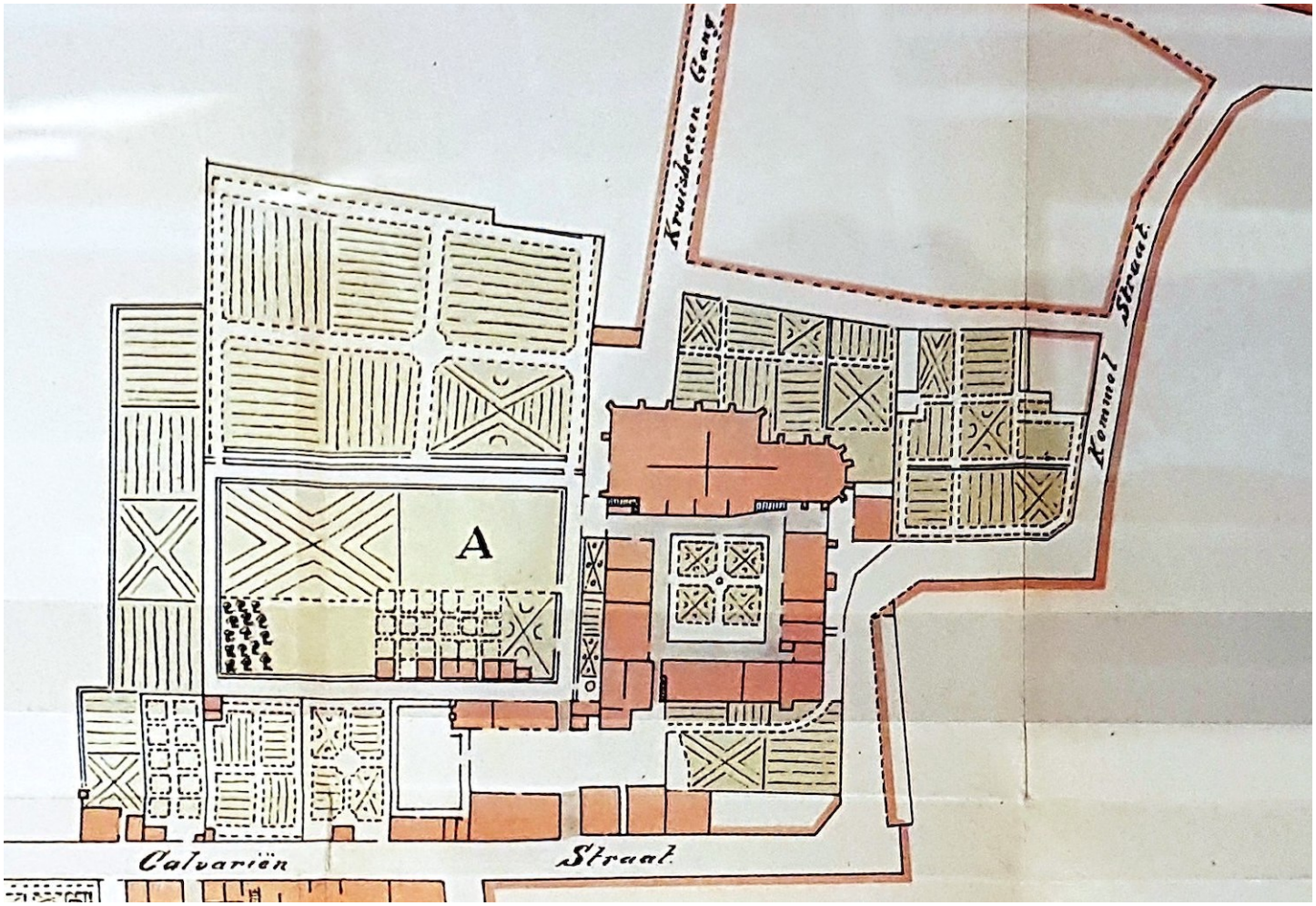

Bovenstaande tekening is voor 1796 gepubliceerd door Von Geusau. We zien onderaan de Calvariestraat die met wat bochten overgaat in de Kommel. En we zien de Kruisherengang. Zowel deze gang als de Kommel lopen naar de Brusselsestraat. De hoofdletter A staat op de plaats van het huidige Stuersgebouw. Het stukje van de gang ter hoogte van A is blijkbaar niet zomaar toegankelijk, er liggen tuinen. In rood zijn de kerk en het klooster te zien, omgeven door tuinen zoals Philippe van Gulpen ze ook aangaf in z'n tekeningen. Die groentetuinen en boomgaarden waren noodzakelijk, men moest zelfvoorzienend zijn en in tijden van belegeringen moest men ermee zien te overleven. In 1796 verviel de kloosterfunctie. Het ging al niet best met veel kloosters, er waren te weinig kloosterlingen. Maastricht was bezet door de Fransen die op allerlei manieren de oude bestuursvormen, het *Ancien Régime*, afgeschaft hebben. Die bestonden vaak uit oude privileges, eigen wetgeving, absolutisme, gewoonterecht. Er zijn toen diverse kerken en kloosters in Maastricht opgeheven, de kruisheren hadden te vertrekken. Dit complex kreeg andere bestemmingen.

Philippe van Gulpen heeft in 1846 deze tekening gemaakt van de kerk. De tekst onderaan zegt: "*Eglise des Croisiers à Maestricht comme elle etoit autrefois*", de kerk van de Kruisheren zoals die ooit was. We zien het schip en de noordelijke zijbeuk. Toen was er een tuin, daarvoor een kerkhof. Tegenwoordig is het de parkeerplaats van het hotel en staan er grote bomen.

De ramen in de zijbeuk zijn anders. Het zijn wel spitsboogvensters, maar in de tekening ontbreekt het maaswerk, de typisch gotische versieringen. Die zijn later aangebracht tijdens een restauratie. Uit die tijd zijn ook de glas-in-loodramen die vrijwel kleurloos zijn. Ook waren de ramen op de tekening hoger. Omdat deze kant nu de hoofdingang is van het hotel, heeft men een 'passende' entree gemaakt, een koperen buis. Tja...

De kerk is opgetrokken uit mergel op een hardstenen plint en heeft een zadeldak dat met leisteen bedekt is. De dakruiter die op de tekening staat, is er niet meer. Er zijn rondom wel steunberen, maar geen luchtbogen. Aan de noordzijde is een onvolledige zijbeuk, we zien die op de tekening links. Aan de zuidzijde lagen vijf kapellen. Het koor is ruim, er hebben ooit koorbanken gestaan voor de geestelijken. De kerk was ook toegankelijk voor parochianen, hun plaats was in het schip. De kerk is gewijd aan het Heilig Kruis en Sint-Sebastiaan. Boven verschillende deuren in het hardstenen timpaan is een wapen met het kruis te zien.

In het schip en het koor is een tussenvloer, een entresol. Dat is het restaurant met prachtig zicht op het gewelf. Op vier plaatsen in de absis, de koorafsluiting, zijn kopjes te zien van de vier evangelisten: Matteüs: engel (of mens), Marcus: leeuw, Lucas: stier (of os, kalf) en Johannes: adelaar.

Er zijn beschilderde gewelven en zijkapellen. Linksboven zien we het schild van een kruisridder aan het kruis van Jezus. En in deze zijkapel zien we in een beeldverhaal het leven van de heilige Gertrudis van Nijvel in acht taferelen. Ze leefde tussen 626 en 659 en haar leven is kort na haar overlijden opgetekend door een Ierse monnik. Ze was abdis, leefde zeer vroom en stichtte veel kerken. Maar ze overleed vroegtijdig aan ondervoeding door overvloedig vasten. Haar attributen zijn een abdijkerk, een boetekleed, een staf, drinkbeker, muizen en een kat. Het fragment rechtsonder laat zien hoe ze een brandend huis redt.

Er zijn nog twee van de vijf zijkapellen aan de zuidzijde van het schip, ieder met een altaar met een barokke retabel. Ooit hebben er beelden van heiligen in de nissen gestaan, de rechter is voor Sint-Corneli, hij is in 251 tot paus gewijd. We zien zijn portretbuste. Rechts de twee zijkapellen en een blik in entresol van de zijbeuk.

Op deze foto zien we bovenin het wapen van de kruisridders. Daaronder de tiara van Johannes XXII die tussen 1316 en 1334 paus was. Hij verleende het recht om in deze kerk de liturgie te vieren, de zogenaamde *vidimus*. Daaronder een schild met twee sleutels van Petrus aan een ketting. En daaronder een wijzerplaat van een uurwerk. Deze elementen hebben verder niks met elkaar te maken en zijn misschien bij toeval hier terecht gekomen Dan hieronder een merkwaardige steen die zit in de noordelijke muur, net voor het koor. We zien twee verstrengelde handen (vriendschap) met daarboven een groot hart (liefde). Daarin steekt een dolk of zwaard (moord, dood). Het jaartal zegt 1595. In het hart staan letters, de laatste drie zijn SMA. Een boetedoening? Het blijft een raadsel.

De bar is onder de entresol in het koor. Daar gaat met de ronding van de apsis mee een gecapitonneerde bank. Ergens is een nisje uitgespaard met daarin een brevierende geestelijke. Wie ook zin heeft in iets spiritueels, vindt hier in de bar wel iets bij de spiritualiën.

Maastricht in Beeld kortweg MiB

MiB is een fotomagazine voor liefhebbers van de stad Maastricht. De opzet is simpel: interessante onderwerpen, behoorlijke foto's, korte stukken tekst met wat uitleg en achtergronden en een nette layout.

Dit magazine is gratis en komt uit de Boekenkast van Peter Scheele: https://pjscheele.nl

Ik wens u veel kijk- en leesplezier.

Peter Scheele

Colofon
Camera: Panasonic Lumix LX100, Make II
Bewerking: Adobe Lightroom 13.0.1
Opmaak: Apple Pages 13.2
Foto's, tekst en opmaak: Peter Scheele